

خانواده درجه یک

گزیده‌ای از کتاب شریف مفاتیح الحیاء؛ اثر آیت‌الله جوادی آملی

به انتخاب مریم احمدی

نیکی به خانواده

خانواده، نخستین کانون رشد و آرامش بشری است که مراقبت از آن مسئولیتی سنگین به‌شمار آمده و موجب نجات از رنج و عذاب دنیوی و اخروی خواهد گردید. وقتی حضرت ابراهیم به فرمان خدا همسر و فرزند خود را به مکه آورد، دست به دعا برداشت و عرض کرد: پروردگارا! من برخی فرزندانم (اسماعیل و نسل او) را در سرزمین بی‌کشت و زرع، در کنار خانه محترم تو سکونت دادم؛ پروردگارا تا نماز را بر پا دارند، پس دل‌های گروهی از مردم را به آنان گرایش ده و آنان را از میوه‌ها و محصولات روزی عطا کن، باشد که سپاسگزاری کنند؛ هم‌چنین جناب لوط که پس از تلاش فرهنگی فراوان نتوانست مردم را از هلاک شدن برهاند، برای نجات خانواده با ایمان خود چنین دعا کرد: پروردگارا! من و خانواده‌ام را که تنها گروندگان به من هستیم از وبال آن چه این مردم انجام می‌دهند، رهایی بخش. حضرت یعقوب برای تأمین نیازهای خانواده خود، فرزندان را به دربار حاکم مصر فرستاد تا با دریافت گندم مورد نیاز، قحط‌سالی را سپری سازند و حتی در دومین بار برای دریافت گندم، فرزند محبوب خود بنیامین را نیز همراه برادران وی گسیل داشت.

رسول خدا ﷺ فرمود: هر معروفی صدقه به شمار می‌آید و هر آن چه را که مؤمن برای خود و خانواده و همسرش هزینه کند و نیز هر آن چه با آن آبروی خود و خانواده را حفظ کند، برایش صدقه نوشته می‌شود و فرمود: بهترین شما کسانی هستند که برای خانواده خود بهترین باشند و من برای خانواده خودم بهترین شما هستم و نیز فرمود: کسی که به بازار رود و تحفه‌ای بخرد و آن را برای خانواده خویش ببرد، مانند کسی است که صدقه‌ای را به سوی نیازمندان می‌برد. امام رضا علیه السلام فرمود: هرکس روزی را از راه حلالش بجوید و برای خود و خانواده‌اش هزینه کند، مانند مجاهد در راه خداست. آن امام در ادامه این حدیث فرمود: اگر مردی دچار تنگدستی شد، به ضمانت خدا و پیامبرش به میزان غذای مورد نیاز خانواده‌اش وام بگیرد و اگر پیش از بازپرداخت وام خود وفات یافت، برعهده پیشوای مسلمانان است که وام وی را بپردازد.

امام صادق علیه السلام فرمود: هرگاه یکی از شما تنگدست شد، سفر کند و در پی فضل خدا باشد و خود و خانواده‌اش را ناراحت نکند.

رسول خدا ﷺ یکی از نشانه‌های تواضع را هم‌غذا شدن مرد با خانواده‌اش دانسته و فرمودند: آیا شما را به پنج چیز آگاه نکنم که اگر در کسی باشد، متکبر نیست؟ چوپانی و بستن گوسفند، پوشیدن لباس پشمی، همنشینی با تهیدستان، سوار شدن بر الاغ (کنایه از مرکب ارزان قیمت) و هم‌غذا شدن مرد با خانواده‌اش.

مراقبت از خانواده

ابوبصیر می‌گوید: دربارهٔ آیه مبارکه [قوا انفسکم و اهلیکم ناراً]، یعنی خود و خانواده خود را از آتش ننگه دارید، از امام صادق علیه السلام پرسیدم: چگونه آنان را ننگه داریم؟ آن حضرت فرمود: آن‌ها را به آن‌چه خدا به آن فرمان داده فرمان بده و از آن‌چه باز داشته باشان دار. اگر اطاعت کردند، آنان را ننگه داشته‌ای و اگر نافرمانی کردند، به وظیفه خود عمل کرده‌ای.

پاداش نیکی به خانواده

رسول خدا صلی الله علیه و آله به امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: خدمت به خانواده، کفاره گناهان بزرگ، موجب فرو نشانیدن خشم الهی، مهریه حوریه بهشتی و موجب فزونی حسنات و درجات است. ای علی! به خانواده خدمت نمی‌کنند، مگر صدیقی یا شهید یا مردی که خدا برایش خیر دنیا و آخرت را خواسته است.

از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت شده که نزدیکترین شما به جایگاه من در قیامت، نیکوترین شما از نظر اخلاق و سودمندترین شما نسبت به خانواده خویش است. نیکی به خانواده افزون بر پاداش اخروی، در دنیا نیز، آثار خوبی دارد. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هنگام ورود به خانه سلام کن، خدا برکت را افزون می‌کند. امام سجاد علیه السلام دربارهٔ اهمیت نیکی به خانواده فرمود: پسندیده‌ترین شما نزد خدا بهره‌دهنده‌ترین شما بر خانواده است. امام صادق علیه السلام نیز فرمود: هر کس نسبت به خانواده‌اش نیکوکارتر باشد، خدا بر عمرش می‌افزاید. امام کاظم علیه السلام فرمود: هر کس با برادران و خانواده‌اش نیکوکار باشد، عمرش طولانی می‌شود.

پاداش غم‌خواری برای خانواده

حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام گفتند: روزی بر رسول خدا وارد شدم و پرسید: ای علی! چگونه صبح کرده‌ای؟ گفتم: در حالی که در دستانم چیزی جز آب نیست و من برای حسن و حسین ناراحتم. گفتند: ای علی! غم‌خواری برای خانواده حاجبی در برابر آتش جهنم است.

احسان و نیکی به خانواده باید متناسب با توانایی فرد باشد؛ از این رو امام رضا علیه السلام فرمود: صاحب نعمت باید برای خانواده خود گشایشی فراهم کند.

هم غذا شدن با خانواده

مؤمن باید خانواده خود را در همه خوشی‌ها و نعمت‌ها سهیم سازد، حتی در غذا خوردن نیز با آن‌ها باشد. قرآن می‌گوید: و خدا برخی از شما را در بهره‌وری از روزی، بر برخی دیگر برتری بخشیده است، پس کسانی که برتری داده شده‌اند، حاضر نیستند، روزی خود و امکان بهره‌برداری آزادانه از آن را در اختیار بردگان خود قرار دهند تا در آن با هم برابر باشند.

امام صادق علیه السلام در تطبیق این آیه فرمود: شایسته نیست کسی غذایی را به خود اختصاص دهد و خانواده‌اش را در آن سهیم نسازد.

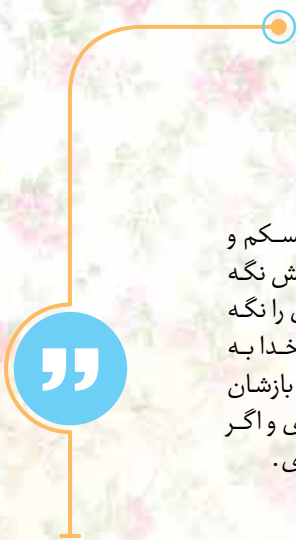
رسول خدا صلی الله علیه و آله یکی از نشانه‌های تواضع را هم غذا شدن مرد با خانواده‌اش دانسته و فرمودند: آیا شما را به پنج چیز آگاه نکنم که اگر در کسی باشد، متکبر نیست؟ چوپانی و بستن گوسفند، پوشیدن لباس پشمی، همنشین با تهیدستان، سوار شدن بر الاغ (کنایه از مرکب ارزان قیمت) و هم غذا شدن مرد با خانواده‌اش.

تقدم خانواده بر دیگران

در فرهنگ اسلامی اولویت و تقدم خانواده یک اصل به حساب می‌آید و روایات فراوانی بر آن دلالت دارد. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هرگاه خدا به یکی از شما خیری عطا کرد، ابتدا خود و خانواده‌اش را بهره‌مند سازد؛ و نیز فرمود: از خانواده آغاز کنید و هر کسی که نزدیک‌تر است، مقدم بدارد.

توجه به خانواده در روز جمعه

گرچه نیکی به خانواده، همواره مطلوب است، روز جمعه برای احسان، اهمیت ویژه‌ای دارد تا زمینه توجه به جایگاه روز جمعه و معنویت‌گرایی از این طریق برای خانواده فراهم گردد؛ از این رو رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خانواده خود را در روز جمعه از میوه یا گوشتی بهره‌مند سازید تا با آمدن جمعه خوشحال شوند.

از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت شده که نزدیکترین شما به جایگاه من در قیامت، نیکوترین شما از نظر اخلاق و سودمندترین شما نسبت به خانواده خویش است.

